

Ordningsregler för en trygg och lärande skolmiljö

På varje skola ska det finnas ordningsregler som syftar till att skapa arbetsro i skolan. Många lärare och rektorer känner sig osäkra på vilka åtgärder de får vidta för att komma till rätta med många av de ibland svåra situationer som kan uppstå i skolan. Ordningsreglerna ska fungera som verktyg för lärarna i sådana situationer.

En trygg och stimulerande läromiljö är en förutsättning för att eleverna ska få de kunskaper och värderingar som skolan ska förmedla. För att skapa en skolmiljö som stimulerar elevernas kunskapsutveckling är det viktigt att skolorna bedriver ett konkret och positivt arbete med värdegrundsfrågorna där arbetet med skolans ordningsregler är en naturlig utgångspunkt. Ordningsreglerna ska ge vägledning för elever, alla vuxna i skolan samt föräldrar om förhållanden eller situationer som rör miljön i skolan. De ska bidra till att skolan blir trygg och stimulerande - en plats dit elever och skolans personal känner lust att gå.

Hur tar man fram ordningsregler?

Det är rektors ansvar att se till att det finns ordningsregler på skolan. Dessa ska vara anpassade efter varje skolas unika behov. Reglerna ska tas fram tillsammans med lärare och övrig personal samt företrädare för eleverna och, i grundskolan och motsvarande skolformer även deras vårdnadshavare. Det är naturligt att ordningsreglerna diskuteras regelbundet så att eleverna får vara med och formulera vad som ska gälla på just deras skola och göra reglerna till sina egna. Det är även viktigt att vårdnadshavarna deltar, eftersom det bland annat underlättar de diskussioner som kan uppkomma om en elev inte följer de uppsatta reglerna.

Lärare, elever och vårdnadshavare ska känna till vilka regler som gäller och vilka konsekvenserna blir om de inte följs.

Vad kännetecknar goda ordningsregler?

Meningsfulla för alla

Det ska vara konkreta och lättförståliga. Genom ordningsreglerna ska eleverna vara förvissade om att det finns ett rättvist system som bidrar till ökad trivsel och trygghet på skolan.

Inte strida mot lag och annan författning

Ordningsreglerna ska återspegla de grundläggande demokratiska värderingar som gäller i skolan och samhället i övrigt och får inte strida mot lag eller annan författning.

Ej kränkande

Utformningen och tillämpningen av ordningsreglerna får inte vara sådana att elever, lärare eller övrig skolpersonal upplever att de blir diskriminerade eller kränkta

på grund av dessa. Utformandet och tillämpningen av reglerna ska ske med hänsyn till elevernas självkänsla och integritet.

Får konsekvenser

Av ordningsreglerna bör framgå vad konsekvensen blir om eleverna bryter mot dessa. Skolledningen har dock inte några andra disciplinära åtgärder att ta till än de som följer av lag och förordning. De åtgärder man kan ta till då en elev bryter mot reglerna måste utgå ifrån förhållanden i det enskilda fallet och stå i proportion till förseelsen. Kollektiv bestraffning eller hot om detta är inte tillåtet.

Hur får man ordningsreglerna att fungera i praktiken?

Ordningsreglerna kan dels användas i pedagogiska diskussioner om värdegrundsfrågor dels för att visa vad som gäller på skolan och vad som händer om en elev bryter mot reglerna.

Välkända

En förutsättning för att arbetet med ordningsregler ska fungera är att de är kända för alla. Ordningsreglerna kan exempelvis delas ut till elever och vårdnadshavare, sättas upp på skolan, läggas ut på skolans hemsida och diskuteras vid terminsstarterna.

Ha ett gemensamt förhållningssätt

Det är viktigt att skolans lärare och övrig personal markerar gränserna om en elev bryter mot ordningsreglerna. Personalen på skolan måste ha ett gemensamt förhållningssätt till de situationer då en elev kan tänkas bryta mot dessa. Det är därför viktigt att reglerna diskuteras regelbundet inom lärargruppen. Ur ett elevperspektiv är det viktigt att skolans personal agerar konsekvent då eleverna inte följer ordningsreglerna.

Håll dem levande

För att ordningsreglerna ska bli kända och användbara för lärare och elever måste man arbeta med dem på skolan. Reglerna ska vara ett levande dokument som personalen på skolan och eleverna kan återkoppla till om det uppstår en besvärlig situation.

Utvärdera

Ordningsreglerna ska utvärderas och följas upp av skolans personal tillsammans med eleverna och deras vårdnadshavare. Det är viktigt att ordningsreglerna ses över så att de hela tiden återspeglar situationen på skolan.

Vad kan omfattas av ordningsreglerna?

Ordningsreglerna kan ses som en sammanfattning av en bredare och djupare diskussion om relationer, respekt för varandra och ansvar för den gemensamma skolmiljön. De kan omfatta situationer både i och utanför klassrummet.

Här lyfter vi fram några generella exempel på vad ordningsreglerna kan omfatta men även sådana situationer där vuxna på skolan måste ingripa för att komma till rätta med störande eller farliga situationer. Exempelen är sådana situationer som av lärarna ofta uppfattas som problematiska.

Värdegrund och förhållningssätt

Ordningsreglerna ska handla om vilka regler som ska gälla i umgänget mellan barn, ungdomar och vuxna i skolan. I läroplanerna beskrivs de värden som skolan ska förmedla och dessa är en utgångspunkt då man diskuterar hur man vill att elever och lärare ska bete sig mot varandra.

Genom lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever har kraven på att skolan ska agera om en elev trakasseras skärpts. I lagen betonas främjandet av allas lika värde och det ställs krav på verksamheterna att upprätta en likabehandlingsplan. Arbetet med ordningsreglerna och likabehandlingsplanen bör integreras i varandra och präglas av ett helhetstänkande. Likabehandlingsplanen ska tas fram för att främja likabehandling medan ordningsreglerna även omfattar många andra frågor.

Oro och stök i klassrummet

Ordningsreglerna utgör även ramarna för de regler som läraren tillsammans med eleverna diskuterar och utvecklar för arbetet och samvaron i klassen. Mot olämpligt uppträdande och mindre förseelser, till exempel när en elev stör undervisningen, har läraren vissa disciplinära befogenheter. Läraren ska uppmana eleven att ändra sig och kan visa ut henne eller honom från klassrummet. Skolan måste dock ha rutiner för tillsynen av de elever som visas ut. I grundskolan kan läraren även låta eleven stanna kvar i skolan under uppsikt i högst en timme efter skoldagens slut. Den tiden bör fyllas med meningsfulla uppgifter som har koppling till skolarbetet.

Slagsmål och bråk

I ordningsreglerna kan man ta upp hur eleverna ska förhålla sig till varandra för att det inte ska uppstå slagsmål och bråk i skolan. Om en sådan situation ändå uppstår måste skolans personal ingripa. Om det inte går att samtala med eleverna i den akuta situationen får läraren, för att stoppa misshandel av en person eller förstörelse av egendom, handgripligen sära på elever eller hålla fast en elev enligt den så kallade nödvärnsrätten. En lärare får aldrig använda mer våld än vad situationen kräver. Handgripligheter får inte användas annat än i den akuta situationen och läraren får inte heller använda våld för att bestraffa en elev.

Vad kan man inte tycka eller säga?

Skolan kan med hänsyn till ordningen fastställa regler om vad som gäller avseende bärande av symboler, flygblad, affischering m.m. Yttrandefriheten, dvs. rätten att få uttrycka vad man känner och tycker i tal och skrift kan begränsas genom lag, exempelvis när det gäller hets mot folkgrupp. I andra fall får skolans ordningsregler inte användas för att inskränka yttrandefriheten eller tryckfriheten.

Främlingsfientlighet, intolerans och odemokratiska åsikter måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser från skolans sida, exempelvis genom diskussion med eleven och hemmet, information i skolan eller fördjupad undervisning i värdegrundsfrågor. Vad gäller åsikter som kan anses vara hets mot folkgrupp, trakasserier och annan kränkande behandling är det skolans skyldighet att agera enligt lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling. Om åsikten innebär hets mot folkgrupp kan skolan också göra en polisanmälan.

Skolan är inte en allmän plats där vem som helst får vistas men den är inte heller en frizon utan ska spegla de regler som gäller för samhället i övrigt.

Märken och symboler

Ordningsreglerna får, på grund av åsiktsfriheten, inte innehålla generella förbud mot märken. Om märkena bedöms riskera att störa ordningen på skolan genom bråk mellan eleverna eller om diskussioner om märkena tar orimligt mycket lektionstid i anspråk, får man antingen i ordningsreglerna eller genom beslut i det konkreta fallet förbjuda eleverna att bära märkena synliga i skolan. Detsamma gäller om märkena bedöms kränka personal och elever eller för att de uttrycker ett budskap som kan innebära hets mot folkgrupp.

Flygblad och affischer

Skolledningen kan bestämma om man ska eller inte ska få dela ut flygblad eller sätta upp affischer på skolan. Om man tillåter att flygblad delas ut kan skolan inte bestämma att endast vissa grupper har rätt att göra det. Skolan kan inte stoppa spridningen av flygblad på grund av dess innehåll, men däremot kan skolan förhindra spridning på skolan med hänvisning till ordningen. I ordningsreglerna kan man bestämma hur spridningen får gå till, exempelvis hur många personer som får dela ut flygblad samtidigt, i vilken del av skolan flygbladen får delas ut eller om det behövs ett särskilt tillstånd för att dela ut flygbladen.

Klädsel och personlig integritet

Klädsel är något som normalt bestäms av eleverna själva. I arbetet med ordningsreglerna kan man diskutera och komma överens om ett gemensamt förhållningssätt till klädsel, som till exempel vad som gäller med en alltför utmanande klädsel som av andra elever kan uppfattas som stötande. Det finns vissa speciella fall då skolledningen behöver fatta beslut om en enskild elevs klädsel.

Följande exempel kan tydliggöra vissa gränsdragningar beträffande klädsel. Ett förbud för elever att i vissa angivna sammanhang bära en speciell klädsel har aktualiserats beträffande s.k. burqa. Om klädseln i det enskilda fallet väsentlig skulle försvåra kontakten mellan lärare och elever eller medför särskilda risker vid laborationer eller liknande övningar kan man ha ett förbud mot den klädseln även om den har religiös bakgrund. Bärandet av burqa försvårar eller omöjliggör det personliga och psykologiskt så betydelsefulla samspelet mellan lärare och elev vilket blir till uppenbar skada för eleverna. Skolan kan inte fullgöra sitt uppdrag att förmedla kunskap i en situation då eleven bär burqa.

Detta kan jämföras med situationen då en elev inte tillåts att bära slöja i skolan. Ett sådant förbud kan inte motiveras av att skolan inte kan fullgöra sitt uppdrag. Ett generellt förbud mot att bära slöja innebär därför att elever som av religiösa skäl bär slöja stängs ute från skolan, vilket strider mot skollagens krav om att skolan ska vara öppen för alla.

Störande och farliga föremål

Skolan kan i ordningsreglerna bestämma vilka typer av föremål som inte är tillåtna att inneha eller använda inom skolans område. Det är inte ovanligt att det i skolan uppkommer situationer där det blir nödvändigt för personalen att ingripa mot en elev för att han eller hon innehar ett föremål som antingen utgör en fara för säkerheten eller stör undervisningen. Då det rör sig om störande föremål kan skolpersonalen, i de fall då en elev inte följer ordningsreglerna, använda sig av de åtgärder som enligt skolformsförordningarna trappas upp beroende på hur allvarlig förseelsen är och om den upprepas.

I ordningsreglerna kan man komma fram till vad som ska gälla för användandet av exempelvis mobiltelefoner på skolan. I regel ska mobiltelefoner inte vara på under pågående undervisning. Läraren kan kräva att mobiltelefonen lämnas till läraren eller att eleven lägger den på en i klassrummet anvisad plats. Mobiltelefonen bör lämnas tillbaka efter lektionen. Om en elev ändå stör undervisningen med mobiltelefonen kan läraren visa ut eleven från resten av lektionen.

Vad gäller föremål som kan utgöra hot mot säkerheten som knivar eller andra vapen, förbjuder knivförbudslagen och vapenlagen att sådana vapen innehas i skolan. Om en elev har en kniv i skolan ska hon eller han uppmanas att lämna in den på exempelvis rektorsexpeditionen. Om eleven vägrar att lämna ifrån sig vapnet eller om det uppstår en akut situation ska skolan tillkalla polisen för att omhänderta vapnet. Med stöd av brottsbalkens nödregel får skolans personal omhänderta knivar eller andra vapen för att avvärja omedelbar fara. Självfallet måste skolans personal även beakta den egna säkerheten och inte känna sig tvingad att ingripa i en farlig situation.

Fusk

I ordningsreglerna kan man även behandla vad som gäller om en elev fuskar vid exempelvis provtillfällen, läxinlämningar eller andra liknande situationer. Exempelvis kan det i ordningsreglerna framgå att vårdnadshavaren kontaktas vid fusk. Rektor och lärare måste från fall till fall göra bedömningar om eleven exempelvis ska få göra om ett nytt prov.

Skolk och sena ankomster

I ordningsreglerna kan man skriva in att eleverna ska komma på lektionerna och konsekvenserna av att en elev skolkar. Om en elev skolkar ska rektorn se till att kontakt upprättas med elevens vårdnadshavare. I ordningsreglerna kan man även behandla frågan om att elever ska komma i tid och vilka konsekvenserna blir om de, utan giltigt skäl, kommer för sent. Om en skola väljer att inte släppa in försenade elever i klassrummet är det viktigt att de eleverna har tillsyn av annan vuxen personal på skolan.

Vad kan skolan göra om elever inte följer ordningsreglerna?

Det är viktigt att skolans personal markerar gränserna och ingriper om en elev bryter mot ordningsreglerna. Under exemplen ovan beskrivs vad lärare kan göra i vissa specifika situationer. Skolpersonalens befogenheter att handla när en elev bryter mot ordningsreglerna beskrivs i skolformsförordningarna.

Utnyttja situationen i undervisningen

Skolan har även i uppdrag att medverka till att fostra eleverna till goda samhällsmedborgare. Det är viktigt att få eleverna att förstå att alla omfattas av ordningsreglerna. Här spelar processen med utarbetandet och förankring av ordningsreglerna en viktig roll liksom att eleverna får inflytande över vilka regler som ska gälla. Om en elev inte accepterar en viss regel är det viktigt att förklara innebörden av att de tagits fram i demokratisk ordning. Liksom i samhället i övrigt måste man följa sådana regler oavsett vilken personlig uppfattning man har om dessa.

Trappa upp åtgärderna

Åtgärderna i skolformsförordningarna trappas upp beroende på om förseelsen upprepas och hur allvarlig situationen är. Syftet med åtgärderna ska vara att förbättra elevens framtida uppträdande. De är också till för att skapa en lugn och trygg miljö för alla elever. De elever som uppträder på ett sådant sätt att andra elever störs eller rentav känner sig hotade behöver stöd från vuxna för att bryta det destruktiva beteendet. I sådana fall bör ett åtgärdsprogram upprättas.

Om en elev bryter mot ordningsreglerna måste samtal föras på olika nivåer beroende på hur allvarlig förseelsen är, med eleven, dennes vårdnadshavare (då det rör sig om grundskolan och motsvarande skolformer), med rektorn, på elevvårdskonferensen. Samtalen måste leda till aktiva åtgärder för att få eleven att förbättra sitt beteende och för att se vilket stöd skolan kan ge eleven för att hon eller han ska uppnå detta. Ett mål med diskussionerna är även hur man ska skapa en lugn ar-

betsmiljö för alla elever. I vissa fall kan åtgärderna innebära att skolan, efter pedagogiska överväganden, måste göra förändringar i hur undervisningen organiseras för eleven.

Stänga av elever?

Elever i grundskolan kan inte avstängas eftersom de har skolplikt. I allra sista hand kan en elev flyttas från en grundskola till en annan skola, till och med mot elevens eller vårdnadshavarnas vilja. Detta måste dock motiveras av att eleven kan få bättre stöd för att nå målen i en annan skola och för att garantera andra elevers trygghet och arbetsro samt deras rätt till en god utbildning.

Elever i gymnasieskolan kan förvisas från skolan en viss tid. Detta kan göras om rektorns tidigare åtgärder, som exempelvis varningar, inte hjälper eller om elevens uppförande kan vara skadligt för andra elever eller om det finns andra särskilda skäl. Beslut om förvisning fattas av styrelsen för utbildningen. Rektor kan tillfälligt stänga av en gymnasieelev i avvaktan på styrelsens beslut.

Polisanmäla?

Det finns ingen laglig skyldighet för skolan att polisanmäla en elev som har begått ett brott. Det är lämpligt att skolan har riktlinjer för hur man bör agera i sådana situationer. Skolan kan rådfråga polisen och åklagarmyndigheten.

Det är vår förhoppning att detta material ska vara ett stöd för rektorer och lärare i arbetet med ordningsreglerna. Vill ni läsa mer kan ni göra det på följande länkar.

www.skolverket.se

- **Skolans författningssamling** (*SkolFS*)
- **Politik i skolan** (*publikationer, finns endast som PDF*)

Skolverket kommer under hösten 2006 ge ut allmänna råd om likabehandlingsplanen. Dessa kommer bland annat att finnas på Skolverkets hemsida.

Skrifter från andra organisationer/myndigheter

- **Ska främlingsfientliga partier komma in i skolorna**
— Diskussionsunderlag för skolpersonal www.ski.se
- **Att motarbeta nazism och rasism i skolan**, www.lararforbundet.se

